

A mezőtúri tájszólás – a „túrias beszíd”

A magyar nyelvterület jelenlegi tíz nyelvjárási régiója közül területét tekintve a második legnagyobb a Tisza-Körös-vidéki, a korábbi tiszai nyelvjárás, mely északról és délről a Tisza-Bodrog torkolatánál húzott vonallal és a Fehér-Körössel határolható, nyugaton a Tiszáig, keleten a Körösök forrásvidékéig terjed (emiatt egy része Románia területére esik). Három csoportja – a hajdú-bihari, a közép-tiszántúli és a kalotaszegi – közül a mi túrias beszídünk a másodikba tartozik.

A régió – így a mezőtúri kiejtés – tipikus jellemzői főként az ë-zés (zárt e hang) és az í-zés (é helyett). Az ó, ő, é hangok gyakran kettőshangzóvá lesznek: hóu, szőüke, kéis. Az í-zés jellegzetes kiejtést szül: ínek, vír, níz, kík, kerítis, tiszta, vígleg, níha, és az egyes szám harmadik személyű -é birtokos személyragos formák esetében is i-re váltja a hangokat: fülire, bélit, szemivel, könyvibűl, ínekivel, pízinek. Az ő hang helyén, főleg olyan szavakban, ahol a ragozott alakokban v is van, gyakori az ű hang: kű, szű, lű, bú, vísű, búr, hetfű. Az ú, ű gyakori a köznyelvi u, ü helyén: útas, kútat, nyúlak, fűves, de ó helyett az ú ritkább: fűrű, lű, túrű. A „szögedics” ö-zés nem jellemző, de a j-zés a magyar nyelvterületen belül itt a legerősebb: gója, fojik, ajja, indujjon, erdeji, Kállaji; időnként még az l helyett is j áll: jány, tajiga. A tőszavak -ol, -öl szótagjából a szótagzáró helyzetben, ha az l-t dentális mássalhangzó (foghang) követi, az l kiesik és az o, ö hosszabbodik: vót, póc, dóga, fót, nyóc, zöd, főd. Ez tulajdonnevek esetében is tapasztalható: Miskóci, Bódog, Zótány, Fődi, Kesztőc.

Udvarias felszólítás egyes szám harmadik személyében iktelen igékben is gyakoriak az olyan formák, mint: aggyík, mennyík, szójjík. A többes szám harmadik személyben a birtokos személyjel a -(j)ok, -(j)ök: rangjok, házok, kezök. A -ból, -ből ragokat -bűl, -bűl-nek ejti: ólbűl, pízbűl; a -hoz, -hez, -höz ragokból -ho, -he, -hö lesz: hászho, Esztihe, embërhö, túszhö. Az -ékhoz, -éknál toldalékcsoport az utolsó mássalhangzó nélkül fordul elő: Pistáéikho, Tërkáékná. Jellemzőek a tarcsa (tartja), níznessük (nézhetjük), mutassák (mutatják) ragos igealakok. A szótagzáró n, ny sokszor beleolvad az előtte álló magánhangzóba: má (mán~már), legí (legíny~legény).

A nyelvjárások gyorsuló változása régóta bizonyított, ennek kezdete magyar nyelvterületen belül a 20. század második felétől észlelhető, és elsősorban a köznyelvhez közeledést jelenti. A társadalmi változások a nyelvjárás-használat színtereinek szűkülését, a területek csökkenését okozzák, de eltűnéstől nem kell tartani. A túri beszíd is hallhatóan él, jellegzetes ízeivel együtt. Móricz Zsigmond és Veres Péter művei szerencsére még nem múzeumok, melyek egy kihalt nyelvváltozat utolsó nyomait őrzik.

Felterjesztés alapján készítette Brakszatórisz Éva, megjelent a Tíri Kalendárium
2020 évi számában.